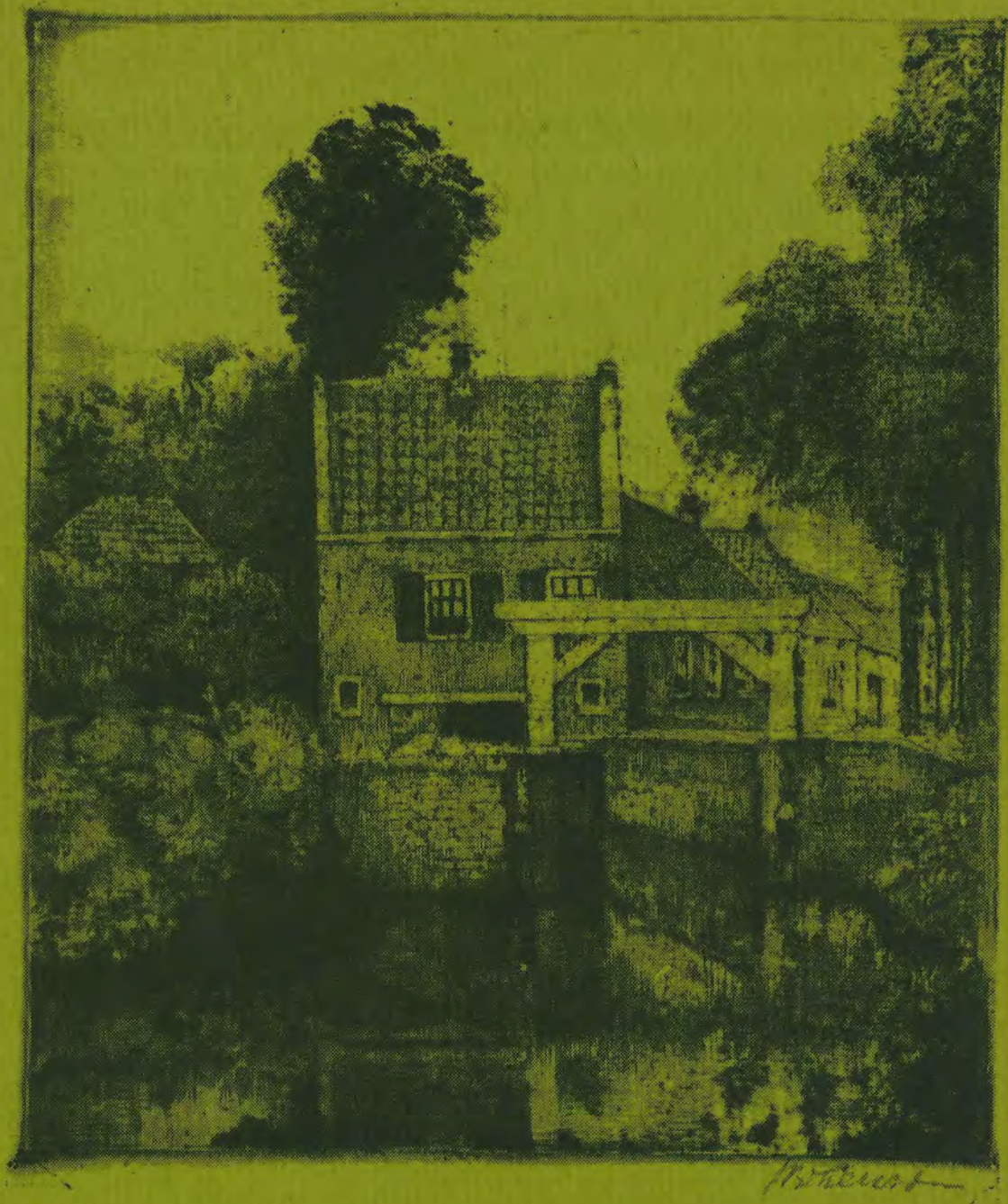
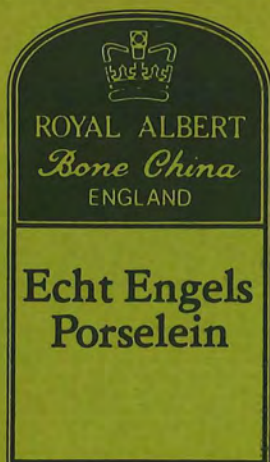

Historische Kring Maarssen

Vraag inlichtingen bij uw
speciaalzaak
LUXE GESCHENKEN
A.v.d.BOSCH OLIJVE
Maarssen
tel.: 61632

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1
Maarssen - Telefoon: 03465 - 62081

SLAGERIJ

Dorresteyn

Voor fijnproevers

Sinds 1882

Nassastraat 4 - Tel. 61219

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: Drs. D. Dekker, voorzitter, J.H. Sagel, secretaris, Schokkingstraat 17, 3601 XK Maarssen, tel.: 03465-61457, Mevr. G.M. Willekes-van Putten, penningmeester, giro: 2907376, H. Blaauw, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, B. de Ruiters, Mevr. S.W.Talen-Stoker, N. van Tricht en A. de Zwart.

Redactie: D. Dekker, W. Smits en J.H. Witte. **Redactieadres:** J.F. Besier, Kemperstraat 2, 3601 WK Maarssen.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84).

11e Jaargang no. 3, januari 1985

Verschijnt 4 x per jaar.

KRINGNIEUWS

1. Lezing over tuinaanleg

Deze lezing met dia's door de tuinarchitect, Arend-Jan van der Horst uit Amsterdam, wordt gegeven op donderdag 24 januari 1985 's avonds om 8 uur in de grote zaal van de Open Hof aan de Kerkweg te Maarssen.

De aanleiding om de heer Van der Horst te vragen naar Maarssen te komen, was een artikel, dat hij in mei 1984 in het blad Heemschut schreef over tuinaanleg bij historische bebouwing. Uit dit artikel bleek ondermeer, dat hij betrokken is bij de renovatie van de tuin bij het Huis ten Bosch in Maarssen en dat hij als vice-voorzitter van de Nederlandse Tuinen Stichting veel te maken heeft met het behoud en de bescherming van tuinen en parken.

2. Jaarvergadering.

De jaarvergadering wordt gehouden op woensdag 20 februari 1985 in het sociaal-cultureel centrum 'Het Zand' aan het Harmonieplein te Maarssen.

De vergadering wordt na de pauze voortgezet met een filmprogramma, waarin zeer waarschijnlijk vertoond zullen worden:

1. De Polygoon Journaal film 'De Schoone Vecht' uit 1939.
2. De film 'Maarssen' uit de serie Nieuwe Steden van de N.T.S., welke in 1958 werd opgenomen.

3. Boek.

Het boek 'Toestanden en gebeurtenissen uit de historie van Maarssen', geschreven door de voorzitter, drs. D. Dekker, is inmiddels verschenen.

In vijftien hoofdstukken beschrijft de heer Dekker in dit boek de in zijn ogen meest markante momenten uit de historie van Maarssen.

Deze uitgave van de firma Canaletto in Alphen aan den Rijn en de Historische Kring Maarssen kon tot stand komen door de steun van het Anjerfonds en de Vereniging van Ondernemers in Maarssen en Omstreken (de V.O.M.O.).

Bijzonder enthousiast hebben veel leden, meer dan 50%, gereageerd op de brief, waarmee hun de mogelijkheid werd gegeven voor f 25,00 op het boek in te tekenen.

Van eind december af zal het boek ook normaal in de boekhandel verkrijgbaar zijn voor ca. f 30,00.

4. Secretariaat.

Bij het secretariaat, Schokkingstraat 17, 3601 XK Maarssen, telefoon: 03465-61457, kunt U de nieuwe folder van de Stichtse Historische Reeks aanvragen. In deze reeks worden boeken gepubliceerd over de geschiedenis in de provincie Utrecht. Door een abonnement

kunnen kortingen op de aanschaf van de boeken verkregen worden.

Tevens is een inlichtingenblad verkrijgbaar over een foto- en diawedstrijd, welke in 1985 georganiseerd wordt door de Historische Kring IJsselstein.

5. Heemkunde projekt lager onderwijs.

Een van de nieuwe leden van de Kring, de heer Harry Oude Wolbers, hoofd van de Burgemeester De Ruiterschool, zoekt contact met mensen, welke hem zouden kunnen en willen helpen bij het tot stand brengen van een werkgroep, die een nieuw onderwijsproject op het gebied van de heemkunde in Maarssen gaat uitwerken.

U kunt de heer Oude Wolbers bereiken op het adres van de school, Bolensteinseweg 2, 3603 CP Maarssen, telefoon: 61432.

J.H. Sagel, secretaris.

Constantijn Huygens in de kleine steene Stadt Maarsseveen

In jaargang 11, nr. 2 van dit blad publiceerde Wallie Smits drie lofdichten van Constantijn Huygens (1596-1687) aan de heer van Maarsseveen, Johan Huydecoper (1599-1661). Hij oppert de aantrekkelijke gedachte, dat de gedichten door de schrijver aan de dis werden voorgedragen en geschreven werden *'tijdens de stille uurtjes voordat men aan tafel ging of op de trekschuit tussen Amsterdam en Maarsseveen.'*

Dank zij Huygens' gewoonte zijn gedichten te dateren en een dagboek bij te houden, is het mogelijk om Smits' veronderstelling bij een van de kortere gedichten te staven en in het geval van de twee andere te ontcrachten. In de uitgave van het *Dagboek van Constantijn Huygens*, voor de eerste maal naar het afschrift van diens kleinzoon uitgegeven, door J.H.W. Unger (Amsterdam 1884), p. 59, lezen we onder 1656: *'19 Aug. Cum Maerse-venio, Vogelario et Pisone Maerseveniae cubo. 22 Aug. Per Woerden profectus, Hagam redeo.'* Van 19 tot 22 augustus 1656 logeerde Huygens dus bij Joan Huydecoper op Goudenstein, samen met twee andere gasten, waarschijnlijk Marcus de Vogelaer (1589-1662) en Willem Piso (1611-1678). De eerste, een Amsterdamse koopman op Rusland, Italië en de Levant¹, was een neef van Huygens en de tweede was de lijfarts van Johan Maurits en aangetrouwde familie van Huydecopers schoonvader Balthasar Coymans. Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk, dat de aanleiding voor het bezoek een politieke was. Smits schreef over het conflict tussen Oranje en

Amsterdam, dat uitmondde in Willem II's aanslag op Amsterdam in 1650. Welnu, juist Huygens en Huydecoper waren degenen, die, de een namens het hof, de ander namens de vroedschap van Amsterdam, een verzoening tot stand brachten. De vrede zou pas bezegeld worden in 1659, met de blijde intocht in Amsterdam (geregisseerd en voorgezeten door Huydecoper) van de huizen van Brandenburg en Oranje. Maar de toenaderingen begonnen veel eerder. Een van de gebeurtenissen die men zeker daarmee in verband kan brengen, was de aanbieding van Huygens' gedicht *'Geluck aende Ee. Heeren regeerders van Amsterdam in haer nieuwe stadthuys.'* Het werd 10 januari 1657 geschreven en kennelijk door bemiddeling van Huydecoper in de burgemeesterskamer opgehangen.²

Mensen als Piso en Vogelaer, wiens zoon Jacob in 1655 secretaris werd van Amsterdam, zijn precies het soort tussenpersonen, die men gebruikte om achter de schermen vertrouwelijke zaken aan te kaarten. Ook zo iemand was Huygens' oude vriend Jacob van der Burgh (1611-1660), jurist en dichter.

Deze fungeerde als postbus voor Huygens in zijn briefwisseling met Huydecoper en schreef daarover op 19 januari 1657 'so maect' ick my wijs (. . .) dat mijn laege geest - gelyck een cleiner rad in eene machine door het grote - van een hoogher bewoghen wierd.' In deze geest moeten we de samenkomsten van Huygens en Huydecoper op Goudestein zien - kleine onderdelen van grote politieke verschuivingen.

Om terug te komen op het schrijven van de gedichten over Maarsseveen: Een van de vierregelige versjes - 'Ick heb soo swaeren strydt . . .' - is gedateerd in het manuscript '21 Aug.', en in Huygens' verzamelde gedichten uit 1658, *Korenbloemen*, draagt het het bij-schrift 'Ter plaetse zelf'. De andere twee echter, getiteld 'Aenden Heer van Maersseveen' ('Ick doe recht . . .') en 'Aenden selven' ('Nu weet ick 't . . .') zijn gedateerd 'Inter Maerssen et Woerdam 22 Aug.' en 'Inter Bodegrau et Leidam eod. 22 Aug.' Misschien in de schuit geschreven dus, maar op weg naar huis, niet naar Goudestein. Toen *Korenbloemen* uitkwam, stuurde Huygens Huydecoper een exemplaar, met dit gedicht:

*'Dit 's Ballast Marsseveen, soo gh' op 't gewicht
wilt letten
Van 6 pond dichts ontrent: maer laedt het inde
schuijt
Die u tot Goudestein aen 't lieve lant sal setten,
Soo ghev' ick 't niet voor last, maer voor ontlasting
wyt.'*

31 december 1657

Het dichtwerk van Huygens bevat trouwens nog drie versjes, getiteld 'Op Maersseveen', alle drie gedateerd 1 januari 1661. Noch het dagboek, noch Huygens' gepubliceerde briefwisseling verschaft ons deze keer enig licht daarover, maar de gedichten zelf suggereren, dat Huygens Nieuwjaarsdag 1661 in ons dorp doorbracht. Of waren de gedichten een begeleiding van een nieuwjaarsgeschenk van de hoveling aan de regent, zoals *Korenbloemen* een jaar eerder?

Deze drie versjes, lichter van aard dan die uit 1656, kunnen nu nog dienst doen als recla-meteksten voor de gemeente en de makelaars die hier hun brood verdienen.

*'Hebt ghij nieuwsgierighe gepeisen
Naer heele Buerten van Paleisen,
Hoort, goede Vrienden, spaert uw' tre'en;
Daer isser inde Wereld geen.
Ick liegh, ghij mooghter wel om reisen,
Daer isser inde Wereld een
(Nu lieg ick niet) tot Maersseveen.*

Noch

*Ick vond mij langs de Vecht alleen,
En socht het dorp van Maersseveen:
Hier is 't, seid' een; Ick hiet hem liegen:
Vriend, sprack ick, helpt ons niet bedriegen,
Dit is geen dorp, wij zijn van 't pad,
Het is een' kleine steene Stadt.*

Noch

*Wat lett de Vecht, hoe is haer Stroom
Voor Maersseveen soo luij, soo loom?
Ick meen sy moet haer selfs vergapen,
Soo schoon is Maersseveen geschapen,
Sij will, sij kand'er, en slacht mij,
Niet sonder ongenucht verbij.'*

Gary Schwartz

Noten:

1. Johan E. Elias, *De vroedschap van Amsterdam, 1578-1795*, Haarlem 1903-1905, deel 2, p. 645.
 2. J.A. Worp, *De briefwisseling van Constantijn Huygens*, deel 5, Den Haag 1916, p. 278. Brief van Jacob van der Burgh, waaruit het citaat in de volgende alinea.
- De gedichten zijn geciteerd uit Worps negendelige uitgave van de gedichten van Huygens.

Schepen Johan Huydecoper en de kinderen des Doods

- 'Amsterdam, 15 maart 1631: Vandaag zijn in Amsterdam 7 mannen ter dood gebracht en is één man veroordeeld tot twee jaar dwangarbeid op de galei te Rotterdam.' Zo zou een gedeelte van de nieuwsberichten anno 1631 eruit hebben kunnen zien. Mochten we verder gaan met het projecteren van de moderne nieuwsgaring op een 17e eeuwse situatie, dan zouden we zien, dat de één of andere actualiteitenrubriek een verslaggever naar Amsterdam stuurt om de zaak uit te diepen. De verslaggever stelt zich op bij het stadhuis en neemt één van de mensen, die actief bij de veroordeling betrokken is geweest, apart.

Het is Johan Huydecoper, zoon van de op 20 april 1624 overleden Jan Jacob Huydecoper. Jan Jacob was in Amsterdam geen onbekende. Vanaf 1578 was hij schepen (een lid van de vroedschap, die belast was met de rechtspraak) en na 1591 was hij zelfs president der schepenen geweest en dus al vele malen betrokken bij dit soort rechtzittingen.

Zijn zoon Johan is ook al geen onbekende op bestuurlijk gebied. In 1627 is hij benoemd tot kerkmeester van de Noorderkerk; in 1628 kreeg hij dezelfde functie in de Nieuwe Kerk en werd hij ook nog benoemd tot brandmeester. Op 2 februari 1629 wordt hij uiteindelijk op 30-jarige leeftijd benoemd tot schepen. Een man, waar we in de toekomst nog veel van zullen horen.

In de functie van schepen raakt Johan Huydecoper betrokken bij de veroordeling van de bovengenoemde acht mensen. Hij zal ons uitleggen, hoe zo'n rechtszaak in elkaar steekt. We laten Johan Huydecoper vertellen, maar onderbreken zijn uitleg soms om een korte uitleg van het gesprokene te geven.

De heer Huydecoper begint te vertellen hoe een rechtszaak, waar men het risico loopt ter dood veroordeeld te worden, verloopt.

'Voor eerst soo wert de misdadiger des daechs voor sijn sterfdach van de schout en twee schepenen ter hochgen vierschaer verdachwaert tegens morgen om te aenhooren den criminelen eysch die tegen hem sal gedaen werden van welck (s)eggen de schepenen kennis (nemen).'

We moeten de schout hier zien als de openbare aanklager, tegenwoordig zouden we

hem officier van justitie noemen; de schepenen zijn een college van rechters, dat uit de burgerij voortkomt en tussen vier banken recht spreekt, terwijl de toehoorders buiten deze kring (vierschaar) opgesteld staan. Maar we zijn benieuwd hoe de rest van de dag verloopt.

'dan wert den patient dien dach gebracht in de pijnkamer of bij ongelegenheyt in de sepierskamer (waar) hij van predikanten vertroost wert.

Den dach van iustitie comt de schout en schepenen boven omtrent half negen des morgens om de sententie (gerechtelijke uitspraak) te oversien en te corrigeren.'

Zij, die niet zullen sterven, hoeven niet voor de hoge vierschaar te verschijnen: *'haer vonnis (wordt) van de schout binnenscamers verm(elt)'* en dit zal *'gelijck naart luyen van de klokke ter puye . . . af gelesen werden.'*

Na deze scheiding tussen zware en lichte gevallen gaan de heren schepen naar de vierschaar.

DE VIERSCHAAR IS GESPANNEN.

'Dan spreekt de schout (tot de omstanders) . . . overent staende: hoort toe gij vrome burgers, ik vermane u alte samen van wegen de Iustitie . . . dat hem (de verdachte) niemant en vervoerdere met woorde ofte met werken enige moetwil of Insolentie (uitschelden, onbeschoftheid) te plegen int doen van dese iustitie en dat een igelijck hem burgerlijck en redelijck drage op dat deese Iustitie bequamelijck en vredelijck mach uitgevoert werden tot strafder boosen en welstant der vroomen.'

'Dan gaet de schout weer sitten en doende sijn eijch .

Jhr. J. Huydecoper van Maarsseveen, 1654, beeldhouwwerk van A. Quellinus.

Foto: Stedelijk Museum Amsterdam.

.. (spreekt hij). . . elck patient int particulier aldus aen:

'Alsoo het godt belijft heeft sijne heijlige Iustitie in dese vermaerde loffelijcke stat te planten tot welstant der vromen en straf der boosen en dewijle wij van godt almachtich in desen hogen amte gestelt sijn tot grootmaecking sijner heijligen naem en tot schrick der bosen, soo hebben wij oock niet ledich kunnen staen int quijte van onse consciens tegen u kerstenlackeij. Tegens u, die voor desen soo dicmael gesient hebbende de publieque straffen, daer geen exempel (voorbeeld) hebt an genomen, maer evenwel u soo vort hebt verlopen dat gij u niet en hebt ontsien te generen (storen = de openbare orde verstoren) met stelen en huysbreecken, daer gij nochtans int iaer 25 om een huysbraeck te Leij'n sijt openlijck gegeest, 't welck u van dit godloos leven had behoren af te schrieken, maer hebt niet te min het iaer daer na begaen 2 manteldieft met een huysbraeck hier te stede, waer over gij sijt gegeest, gebrantmerckt en met de koorde onder de galch geset en voorts int tuchthuys den tijt van 3 iaeren (verhalende voorts alle sijn delicten en rover(t)en) die gedaen en gestraft sijn) 't welck altemael sijnde dingen van quade gevolge en die in een stadt van christelijcke rechten niet kunnen geleden werde.'

EEN KINT DES DOOTS

De schout is nu klaar met de beschuldigingen en komt tot slot van zijn referaat met de eis: *'Soo versoeck ick dat mijne heeren van de gerechte dese misdadiger willen verclaren een kint de(s) doots te sijn.'*

Na deze eis trekken de leden der vierschaar zich terug *'bij burgemeesteren om te vragen of elck bij sijn advijs persisteert (blijft).'*

Men zou kunnen denken, dat de burgemeesters de uiteindelijke macht hebben, maar dat is niet zo. De schepenen hebben hun oordeel al langer geleden geveld en wat we hier meemaken, is een serie formaliteiten, die noodzakelijk zijn ter uitvoering van de executies; een zo groot aantal doodstraffen duidt erop, dat men het aantal slachtoffers 'opspaarde' en dan allemaal op dezelfde dag voor het oog van het volk hun straf liet ondergaan. Dit alles ter afschrikking van hen, die kwaad van plan waren en ook ter geruststelling van het volk, dat het idee kreeg, dat justitie z'n werk goed deed.

De organisatie van zo'n dag was in handen van de burgemeesters. Dit is dan ook één van de redenen, dat de burgemeesters om advies gevraagd wordt; m.a.w. zijn jullie in staat de executies uit te voeren?

De president van de schepenen gaat nu turven of de burgemeesters bij hun advies blijven met de volgende standaardvraag: *'Mijn heer de schout heeft tegen de misdadigers geconcludeert en versoeckt dat hij een kint des doots sou verclaert werden, persisteert mijn heer bur(gemeeste)r oock bij sijn advijs.'* Na dit advies ingewonnen te hebben, gaat men weer in de vierschaar zitten en doet de president de uitspraak, waarop de schout uitspreekt *'tot wat straf des doots men hem sal straffen.'*

Tot slot van deze uiteenzetting geeft de heer Huydecoper nog een lijst van de veroordeelden van 15 maart 1631, waarin opgesomd wordt wie er veroordeeld is en welke dood men voor hem in petto heeft. We laten deze lijst hier in onverkorte vorm volgen:

'Justitie 1631 den 15 mertij

1. *Soo is den dief Srelick Ioosten Schoft, die mijn huys anno 1628 opbrach en sijn been brack, out sijnde 28 iaeren, gehangen, hebben een brantteecken en 9 huysbraecken bekend.*
2. *dito is Pieter of Ian Ariaensen Tetoo hebben-de een brantmerck en bekend 5 huysbraecken out sijnde 30 iaeren, mede gehangen.*
3. *dito Pieter Jansen Calslager hebbende geen brantmerck, bekend 17 huysbracken, is mede gehangen, out 30 iaer.*
4. *dito Dirck van Hamburch, sonder brantmerck, bekend negen huysbraecken, is mede gehangen, out 28 iaer.*
5. *dito Abram de Wit, sonder brantmerck, bekend 8 huysbraecken, is mede gehangen, out 20 iaeren.*
6. *dito Kees Vos, out 20 iaer, hebbende te Middelburch een dootslach begaen en hier een huysbraeck, is onthalt en begraven.*
7. *dito is den boosen kersten lackeij, out 23 iaer, hebbende gedaen 2 huysbraecken en 2 neerslaegen, de ene seer moordadich, is gecondam-meert de hant af te houden en te hangen.*
8. *dito Dirck Iansen van Huijck sijnde gebannen int tuchthuys, heeft aldaer woorden krijgende met sijn maet met een knijffen (mesje) de vena jugerale (dit is een ader en dus niet*

de halsslagader) in de hals afgestreeken en is 24 dagen daer naer gestorven, doch alsoo doctor Tulp met de . . . rijpich oordeelde de doot niet door de quetsuur gecoomen te sijn, is niet met de doot gestraft, maar geseselt, gebrant-teeckent en 2 iaer op de glaij tot Rotterdam gebannen.'

Zoals U begrijpt, heeft dit interview nooit plaats gevonden, maar is geprobeerd een leesbaar geheel te maken van een blad met aantekeningen uit het Huydecoper archief

(inv.nr. 30), om zo een beeld te geven van de besognes van Johan Huydecoper, de toenmalige bezitter van Goudenstein en het gebied er omheen, alsmede van de zware straffen, die men gaf; met de opmerking erbij, dat alle gestraften behoorden tot het gewone volk.

De (vele) citaten zijn echter wel letterlijk van dit blad overgenomen.

Wallie Smits

De Heilige Hartkerk in de Breedstraat honderd jaar

Sinds de vestiging van de Republiek der Verenigde Nederlanden in 1588 kon men zich zonder vrees voor gerechtelijke vervolging aansluiten bij de kerk van zijn keuze. In artikel 13 van de Unie van Utrecht lag dat recht verankerd met de volgende woorden:

'dat een yeder particulier in sijn religie vrij sal mogen blijven en dat men nyemant ter cause van de religie sal mogen achterhalen (=vervolgen) ofte ondersoecken.'

Dat klonk heel verdraagzaam na het strenge optreden van de geloofsrechtbanken, die omstreeks 1550 in wreedheid niet onderdeden voor de Spaanse inquisitie. Het beruchte plakkaat van 1550 tegen hervormingsgezinde gelovigen eiste de doodstraf als ketterij was bewezen. Het verzet tegen dit bloedplakkaat, ook van de katholieke bevolking, was zo groot dat het in 1566 werd ingetrokken.

Maar was de verdraagzaamheid op religieus gebied na de Unie van Utrecht nu werkelijk zo groot als het artikel 13 deed vermoeden? Geloofsvrijheid was er, maar vrije uitoefening van de godsdienst van zijn keuze niet, althans niet in het gewest Utrecht, waar na 1579 alleen de gereformeerde eredienst werd toegestaan. Reeds kort na de totstandkoming van de Unie werden pastoors uit hun pastorieën gezet, hun kerken onteigend en ter beschikking gesteld van de gereformeerde eredienst. Pastoors werden weliswaar niet gerechtelijk vervolgd, maar het werd hun onmogelijk gemaakt missen op te dragen, te

prediken en te dopen volgens de katholieke leer. Als zij zich van zielszorg onthielden, kregen ze een lijfrente. Men rekende er op, dat zij tot het calvinisme zouden overgaan, maar slechts weinigen hebben dit, althans in het gewest Utrecht, gedaan.

In 1588 werden ook de kerk en pastorie aan de Kerkweg te Maarssen onteigend en vervolgens overgedragen aan predikant Gerardus Schepers, die echter nog in hetzelfde jaar Maarssen weer verlaat. We kunnen slechts gissen naar de reden van zijn vertrek. Was de patron van de Maarssense kerk, Jonkheer Gerrit Zoudenbalck, die eigenaar was van Ter Meer het niet eens met de aanstelling van een predikant? Bekend is, dat de adel bij het begin van de reformatie in het algemeen een afwijzende houding aannam tegenover het calvinisme. Zoudenbalck benoemt na het vertrek van de predikant weer een pastoor. Deze, Cornelis Petersen, was in 1586 uit Breukelen verbannen wegens openbare godsdienstoefening en toen uitgeweken naar Utrecht. Petersen trekt ook de katholieken uit

DE ROOMSCHE KERK TE MAARSSSEN.

In de negentiende eeuw kreeg de kerk alsnog een bescheiden torentje.

Breukelen naar de Maarssense kerk, hetgeen allerm minst strookte met de bedoelingen van de Staten van Utrecht die de protestantisering in de provincie Utrecht willen doorzetten. Cornelis Petersen wordt in 1593 afgezet. Er breken dan moeilijke tijden aan voor de katholieke gemeenschap in Maarssen. Evenals elders in de provincie moest men in verband met de verbodsbepalingen dan eens hier en dan weer daar in particuliere huizen kerk houden.

Vanaf 1680 vindt men voor lange duur een onderkomen in een zogenaamde schuilkerk aan het eind van de Zeilweg in Maarssenbroek. Maar in de jaren 1752-1755 wordt er een nieuwe kerk gebouwd en kan men de schuilkerk, die uitwendig volgens de archieven op een schuur met stalling geleek, verlaten.

De nieuwe kerk lag ver buiten de kom van de gemeente, namelijk aan de Straatweg tegenover Goudestein. Achter de kerk werd in 1828 de huidige R.K. begraafplaats aangelegd. Het kerkgebouw was uiterlijk allesbehalve een kerk en stak schiel af tegen de buitenplaats Soetendaal, die in de onmiddellijke nabijheid lag. Bepalend voor de plaats waar de kerk werd gebouwd, was de pastorie op de buitenplaats Beerenstein, die naast Soetendaal was gelegen. In zeker opzicht was

de kerk gunstig gelegen voor de Breukelse katholieken, die tot 1796 - dan krijgt Breukelen zijn eigen r.k. geestelijke leider - naar Beerenstein ter kerke gingen.

Het is niet de bedoeling dat we met dit artikel een uitgebreide geschiedenis schrijven over de Maarssense parochie, nu we aandacht willen schenken aan het honderdjarig bestaan van de r.k. kerk in de Breedstraat. We wilden met het bovenstaande aangeven hoe het kwam dat er tot 1885 geen roomskatholieke kerk was in de kom van de gemeente, een gegeven, dat zeker vreemd is, als men weet, dat er in 1815, toen Maarssen 1357 inwoners telde, er hiervan 687 roomsgezind waren.

Eerst met de grondwet van 1848 krijgt de katholieke kerk het volledige recht haar organisatie naar eigen wensen in te richten. Tussen apotheek Vechtevoort aan de Breedstraat en de Kaatsbaanbrug lag enige eeuwen lang, tot 1836, de bierbrouwerij Slijkenborg, later de Eenhoorn genoemd. Op dit terrein wordt in 1851 een logement gebouwd, dat de naam krijgt van de voormalige bierbrouwerij. Het logement voorzag met zijn vergader ruimte en door zijn centrale ligging in een behoefte, echter slechts voor een dertigtal jaren.

Foto uit ± 1920.

Als pastoor Henricus Carolus Essink namelijk in 1882 een nieuwe kerk wil laten bouwen in het centrum van Maarssen, werkt de eigenaar van het logement De Eenhoorn, H.J. Kok, die tevens kerkmeester was van de r.k. parochie, van harte mee en toont zich bereid De Eenhoorn en het daarbij behorende terrein aan het kerkbestuur te verkopen. Oorspronkelijk was het de bedoeling dat het huis Hoornoord aan de Langegracht (nu Nonnerie) verbouwd zou worden tot pastorie en dat de kerk zou verrijzen in de daarachter gelegen tuin. Op aandringen van aartsbisschop Mgr. Schaepman wijzigde men deze plannen. In 1882 koopt het kerkbestuur het logement De Eenhoorn met omliggend terrein en bijgebouwen voor de som van f 30.000. Twee jaar later, op 30 juni 1884, legt Pastoor Essink de eerste steen van de Heilige Hartkerk.

Op 9 september 1885 wordt de nieuwe kerk door Z.D.H. Petrus Matthias Snickers op plechtige wijze ingewijd en vervolgens op zondag 11 oktober in gebruik genomen.

Het logement heeft negen jaar dienst gedaan als pastorie, maar niet op bevredigende wijze. De huidige pastorie werd in 1893 gebouwd. Een gedeelte van de stal van het logement behield zijn functie, voornamelijk ter wille van de boeren uit de omtrek, die met gerij naar de kerk kwamen. Naast de stal werd later het Ariënshuis gebouwd.

Sinds 1885 beheerst de kerk met zijn ranke monumentale toren het beeld van Maarssen in het oude centrum. De kerk werd naar een ontwerp van architect Alfred Tepe in neogotische stijl gebouwd.

In de eerste drie afleveringen van ons periodiek heeft ons lid, Drs. E.A.J. van der Wal, met grote toewijding in een doorwrocht werkstuk Alfred Tepe hulde bewezen, in het bijzonder voor zijn werk in de Breedstraat.

Dick Dekker

Bronnen:

'Geschiedenis der Parochie Maarssen', door R.W.J. Peters, kapelaan te Maarssen.
Archief Maarssen.

GRAVEN IN MAARSSSEN

Een eerste impressie

Ondanks de bezwaren van het bestuur van de Historische Kring tegen de afbraak van de De Ruijterschool en de bouw van woningen daar ter plaatse heeft het gemeentebestuur van Maarssen toch tot afbraak besloten. Toen dat besluit viel heeft de secretaris van de nood een deugd gemaakt door te verzoeken aldaar te mogen zoeken naar sporen uit het verleden.

Zoals u al in ons periodiek en ook uit krantenartikelen heeft kunnen lezen, is de historie van dit stukje grond slechts ten dele bekend. De volgende feiten staan vast: de ondergrond bestaat uit een zandplaat - vandaar de naam het Sant voor wat nu Breedstraat heet - en er heeft een huis genaamd Klein Vechtevoort gestaan. Wanneer dit is gebouwd, weten we niet, maar het komt al voor op de huisgeldlijst van 1681. Dit huis is in 1736 omgebouwd tot een synagoge en heeft als zodanig dienst gedaan tot 1839. In dat jaar is het verkocht en afgebroken. Tot 1870 werd dit stukje grond gebruikt als overtuin van Nieuw Vechtevoort (nu apotheek) en in dat jaar werd daar de school annex gemeentehuis gebouwd.

Juist vanwege die zandplaat bestond het vermoeden, dat er op die plaats in de middeleeuwen ook al bebouwing heeft kunnen staan.

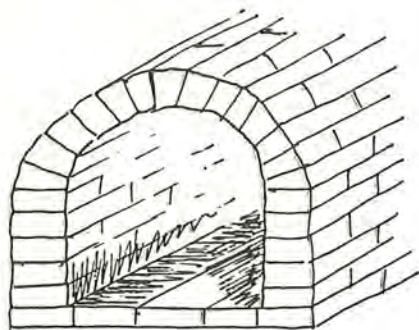
Op zaterdag 13 oktober startte de werkgroep archeologie met haar zoekactie onder leiding van de heer Van Dijk van de A.W.N. Tientallen inwoners hebben blijk gegeven van hun belangstelling, eenmaal zelfs met koffie en koek, en er zijn vele vragen beantwoord. Helaas wisten we zelf op een aantal vragen ook geen antwoord, maar we hopen na het uitwerken van alle gegevens ook die vragen te kunnen beantwoorden.

Loodrecht op de Breedstraat werden vier gleuven gegraven (nrs. I t/m IV op de tekening) omdat zo de meeste kans bestond fundamenten aan te snijden. Hoewel er geen fundamenten zijn gevonden hoeft dat niet te betekenen dat er geen bebouwing is geweest. Immers, de kans is groot, dat eventuele huisjes van hout waren opgebouwd en hout

heeft de eigenschap volledig te verteren. Misschien dat de humuslaag die vlak boven het zand lag wel de restanten zijn geweest. Een tweede mogelijkheid is dat een eventuele bebouwing veel verder naar voren heeft gelegen, dus onder het wegdek van de Breedstraat. Wel werd in de gleuven de zandlaag teruggevonden met daarin een aantal laagjes klei, zodat de indruk ontstond van een groot aantal overstromingen van de Vecht, die zowel zand- als kleilagen achterliet. Dwars op deze gleuven was de zandlaag doorsneden door een laag klei, die de aanwezigheid van een slootje of kreekje doet vermoeden. Vooral omdat hier vlak achter verkleuringen in de grond aanwezig waren, die we als houtresten moeten zien.

Eén rij van deze paaltjes, keurig op dezelfde afstand van 30 cm., wijst op het bestaan van een beschoeiing, terwijl de andere verkleuringen door hun onregelmatige vorm en plaatsing eerder aan een rij boompjes doen denken. Misschien hebben beide ook wel dienst gedaan als perceelscheiding, waarmee de ligging van de huisjes meer naar voren aannemelijker wordt.

Naast de kleilagen zijn ook een aantal puinlagen gevonden. Het zou mogelijk kunnen zijn dat men op deze wijze de ondergrond verstevigde en dit gebruikte als fundering van een gebouw. Daar we noch van de school noch van de synagoge een plattegrond bezitten, weten we niet of deze puinsleuven corresponderen met een van beide gebouwen. In de gleuven zelf zijn nauwelijks andere vondsten gedaan. Een klein aantal scherven, waarvan de oudste uit de 13e eeuw stamden, en wat botten. De ligging van de scherven en botten was bovendien zeer willekeurig, zodat

Rioolgewelf

de gedachte, dat hier grond van elders is aangevoerd ter ophoging van het terrein, opkwam.

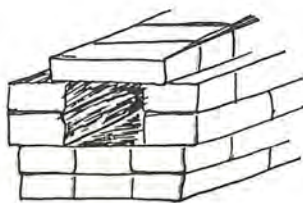
Bij het maken van twee gleuven loodrecht op de vorige (nrs. V en VI) bleek in nr. VI opnieuw een kleilaag aangesneden te zijn. Nader onderzoek hiervan bracht aan het licht dat het hier om een afvalkuil ging waarin zich vooral varkensbotten, koeienkaken en wat 13e eeuwse scherven bevonden. Een tweede afvalput werd aan het eind van de middag gevonden in gleuf IV. Behalve veel stenen in diverse formaten vonden we ook veel scherven die duidelijk bij elkaar behoorden.

De tweede zaterdag zijn de gleuven III en IV verlengd en is begonnen met gleuf VII. Bovendien is toen het terrein ingemeten en getekend door een landmeter tevens voorzitter van de A.W.N.

Het beeld bleek nagenoeg hetzelfde te zijn als bij de vorige graafwerkzaamheden. Door het slechte weer en de geringe opkomst is het werk tegen de middag gestopt. Ook nu werden hier en daar weer wat scherven gevonden met een duidelijke concentratie op plaats D.

De derde zaterdag is gleuf VII verder uitgegraven. Behalve de puinsleuven en een enkele kleidoorsnijding stuitten we aan het eind van de middag op een put. Hoewel de toestemming om te graven op deze derde zaterdag afliep, is het gelukt om vanwege deze put nog een vierde zaterdag te mogen doorgaan met ons onderzoek.

Op deze vierde zaterdag is de put verder uitgegraven. Het bleek een gemetselde put te

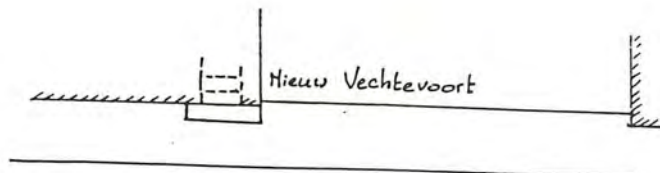
1/2 gootje

zijn, waaromheen een houten beschot werd gevonden. De bovenkant is eens afgedekt geweest met een gemetselde koepel, die nu in stukken en brokken onderin werd teruggevonden. In de put bevond zich een loden buis en het ziet ernaar uit, dat hiermee water opgepompt werd 't zij voor huishoudelijk gebruik of misschien wel voor een waterpartij. De bodem bestond uit een drainage-laag van grind.

Ook op deze dag is een verder onderzoek gedaan naar een restant van een rioleringsbuis, die langs de Raadhuisstraat liep. Deze 'buis' bestond uit een gewelf dat 36 cm breed en 36 cm hoog was en waarvan het gewelfde deel uit stenen bestond, die zonder specie in elkaar pasten. Hierboven lag een laag zwarte grond, waarop een laag grind was aangebracht. Het geheel deed denken aan een (tuin)pad. Vóór dit riooldeel liep een gootje, dat wel in elkaar was gemetseld. Ook uit het feit, dat dit gootje op een gegeven moment een knik maakte en over het riool heen liep, blijkt dat dit later gemaakt moet zijn. Beide kwamen uit op een zinkput, waarin ook van de straat een aanvoer moet zijn geweest.

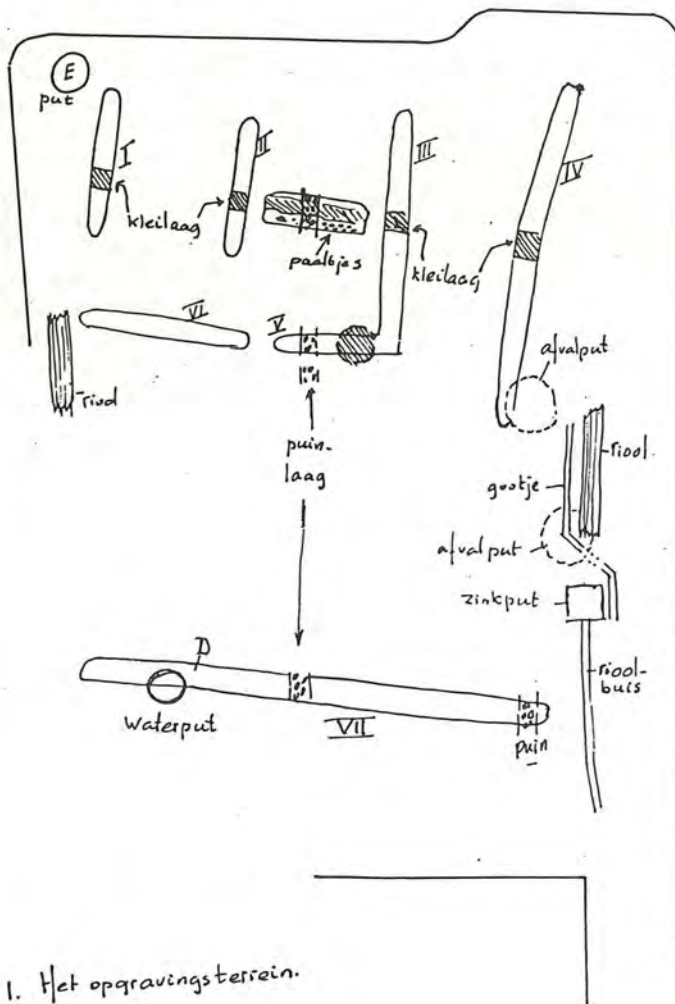
Onder het rioolgewelfje en het gootje werd tenslotte een nieuwe ingegraven kuil ontdekt, waar zich onderin een dikke laag houtskool bevond en rondom deze houtskool vonden we veel scherven van potjes (grapes), die duidelijk bij elkaar hoorden.

Het moeilijkste komt nu nog, namelijk het uitwerken van alle gegevens, het schoonmaken en eventueel lijmen van de gevonden scherven, het dateren van de vondsten en dan het interpreteren van alle gegevens. Pas

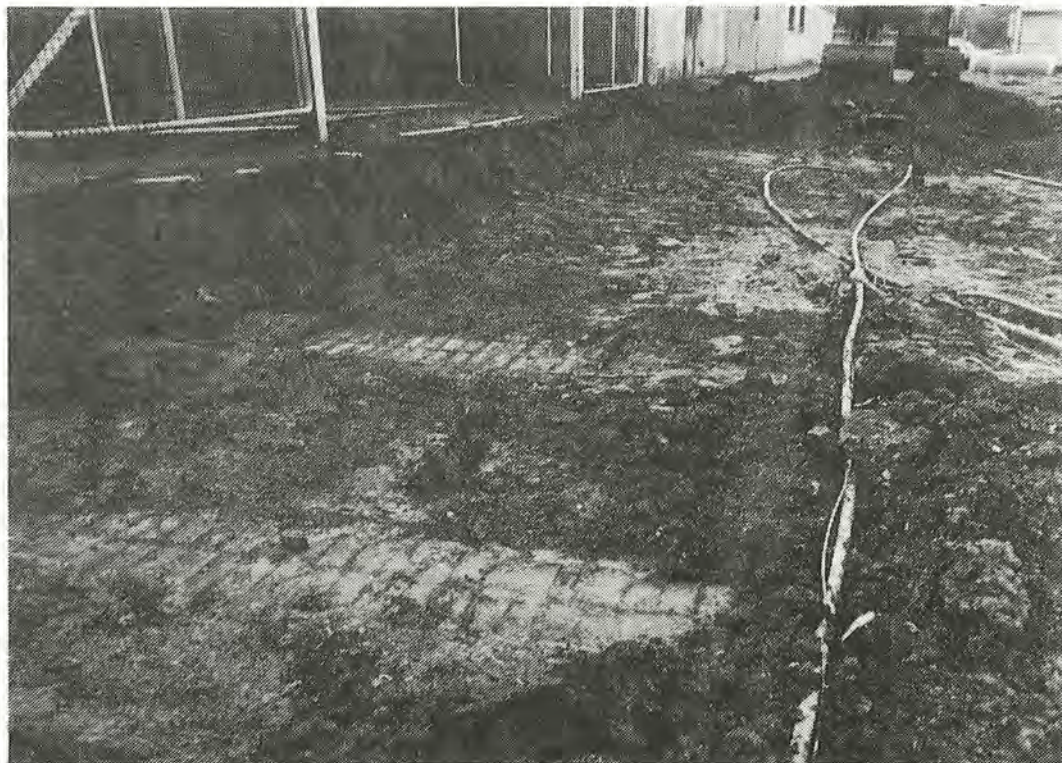

Breed straat

Schoenen-
magazijn.

figuur 1. Het opgravingsterrein.

Bij graafwerkzaamheden op de Zandweg ter hoogte van Overkerck kwamen de fundamenteën bloot van Bemonte, het huis van Jacomo Delmonte, dat voorheen op de plaats van Overkerck stond. De heer Jan J. van Dijk, attent als altijd, legde de fundamenteën op de gevoelige plaat, juist op tijd, want inmiddels zijn ze weer aan het oog onttrokken.

dan zullen we weten of de inspanningen de moeite waard zijn geweest en of we opnieuw een stukje van de legpuzzel, die de geschiedenis van Maarssen blijkt te zijn, hebben gevonden. We komen hierop terug en tot zolang moeten we allen geduldig wachten.

Jan Witte

P.S.

Het blijkt, dat bij het egaliseren van de grond door de aannemer nog een waterput is gevonden (E), die evenals de eerste gemetseld is en een koepelvormige afdekking had. Ook in deze put bevond zich een loden pijp, die halverwege door de zijkant naar buiten ging. Deze put is door ons niet nader onderzocht kunnen worden.

RECTIFICATIE

In het artikel over de Duitse Orde in het vorige nummer is het onderschrift bij de tekening van de drie wapens weggefallen. Waarschijnlijk had U al begrepen, dat het hier ging om de wapens van de landcommandeurs, die op het Huis ter Meer hebben gewoond.

Kerkweg 9, de oud-woning van schoolmeester Johannes Lucas Mulder, die tevens kosters was van de Hervormde Kerk

Op het Kerkplein staat een rij woningen haaks op de Kerkweg, waarvan het huis, dat met de Kerkweg een hoek vormt, tot 1827 dienst heeft gedaan als dorpsschool en kosterswoning. Volgens een ingemetselde steen boven de voordeur is het huis gebouwd in 1794. Die steen werd gelegd door Johannes Lucas Mulder, de vader van de schoolmeester met dezelfde voornamen.

Johannes Lucas Mulder junior, geboren in 1778 en gehuwd met Hendrica Bakhoven in 1804, heeft een veelbewogen leven gehad. Als zijn vrouw in oktober 1822 overlijdt, blijft hij met acht kinderen achter, van wie de jongsten 6, 4 en 1 jaar oud zijn. Niet alleen zijn taak als huisvader wordt zwaarder, maar ook zijn werk op school, want zijn collega, Jacobus Krijns, die school hield in de Breedstraat, overlijdt twee maanden later en dat betekent dat de 56 leerlingen uit de Breedstraat naar de Kerkweg komen, waardoor Mulder als enige dorpsonderwijzer belast wordt met de onderwijszorg voor ruim honderd kinderen, die hij lesgeeft in het schoolgedeelte van zijn woning, dat slechts bestond uit één vertrek met een lengte van 9,60 m en een breedte van 5,60 m.

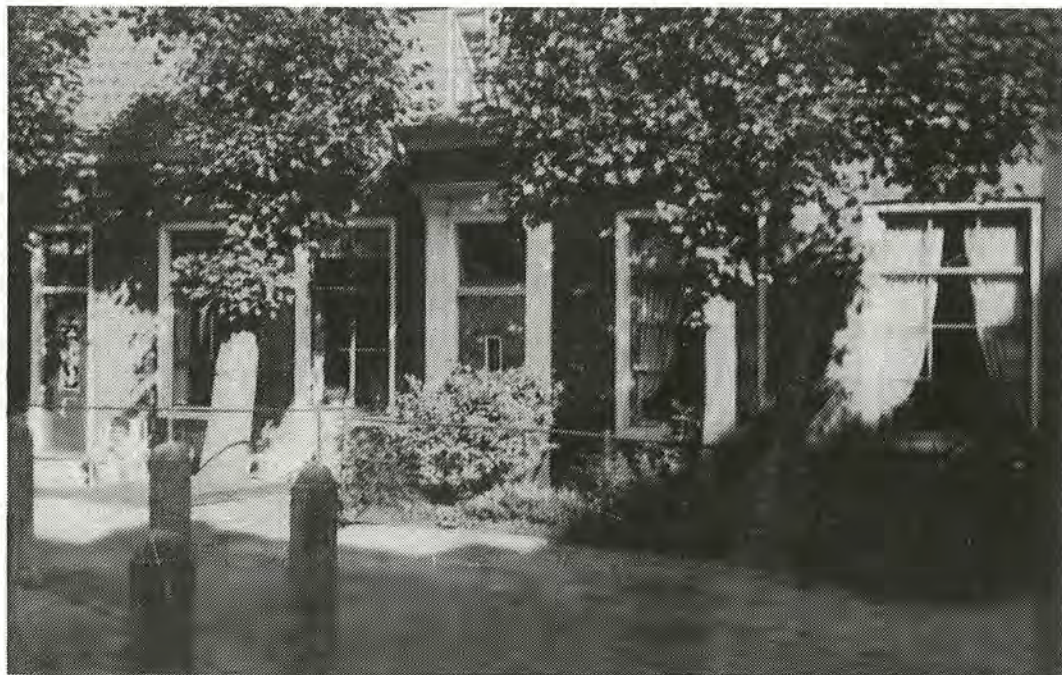
Vanzelfsprekend leidt dit tot moeilijkheden. De schoolopziener die het gemeentebestuur er vergeefs op gewezen had, dat bij meer dan 70 leerlingen een ondermeester aangesteld kon worden, schrijft zulke negatieve rapporten over het Maarssense onderwijs, dat de Gouverneur van de provincie zich ermee gaat bemoeien. Hij meent, dat Mulder ontslagen moet worden wegens *'afgeleefdheid'*, ofschoon Johannes Lucas slechts 46 jaar oud is. Burgemeester Van der Vliet vindt, dat het niet strookt met de liefde voor de medemens om Mulder met zijn kroost tot de bedelstaf te veroordelen. Begreep Van der Vliet eindelijk, dat hij en zijn medebestuurders zelf tekort waren geschoten in hun liefde voor de medemens, toen zij Mulder de onontbeerlijke steun van een ondermeester onthielden? Mulder blijft, terecht, in functie en het gemeentebestuur benoemt alsnog een onder-

meester. Hulp op school, maar ook hulp in het kinderrijke gezin, want in 1826 treedt Mulder weer in het huwelijk, nu met Margaretha Laurier uit Amsterdam. Zijn oudste dochter is dan inmiddels getrouwd met Mattheus Doesburg, die in 1825 de ondermeester werd.

Van de heer D.P. Janssen uit Utrecht kregen wij een schat van gegevens over de Maarssense familie Mulder, waaronder *'eene getrouwe inventaris en deugdelijke beschrijving van alle roerende goederen, huismeubelen, mans- en vrouweklederen'* enz, die Johannes Lucas Mulder en zijn eerste vrouw in gemeenschap bezaten en die aangetroffen werden in het kostershuis der gereformeerde gemeente te Maarssen, toen de notaris in verband met de boedelscheiding deze goederen moest inventariseren door het overlijden van Hendrika Bakhoven. Indeling en meubilering van het huis in 1826 worden duidelijk als we de lijst gedeeltelijk overnemen:

In een binnenvertrek (waarschijnlijk de woonkamer):

- Een gladde tafel met wasdoek
- Zes gladde stoelen met matten zittingen
- Een eikenhouten bureau
- Twee glad houten tabaks- en een dito theekistje
- Een spiegeltje met vergulde lijst
- Vijf schilderijtjes met vergulde en zwarte lijsten
- Een witwerkers hoekbuffetje (een witwerker is een kleinsmid)
- Een theeservies, bestaande in veertien paar theegoed, trekpot, melkkan, spoelkom, suikerpot, theeblad en theekistje

Een grijs en geel vloerkleed
 Een gekleurd karpet
 Twee imperialen bedsteegordijnen en val
 Een val en twee glasgordijnen
 Twee trommels.

In de keuken:

Een koperen vijzel, tinnen trekpots, zes
 keukenstoelen
 Een blikken theestoof, koperen schen-
 ketel, een stooktafeltje, een keukentafel,
 een koperen koffiekant en theeketeltje, een
 schuimspaan, salade emmer, twee stoven,
 een lamp, waterpot, twee lantaarntjes en
 twee kanarievogels.

In de gang:

Een staande Horlogie (klok).

In de voorkamer:

Een mahoniehouten inschuiftafel met
 wasdoek
 Acht gladhouten stoelen met trijpen zit-
 tingen
 Vijf schilderijtjes
 Vier koppen en schoteltjes en inktkoker,
 alle met vergulde randen
 Een grijs vloerkleed, een karpet

Twee vlaams linnen glas- en vier netel-
 doekse ondergordijnen met koperen roet-
 jes
 Een spiegel met vergulde lijst.

De lijst spreekt nog van een andere voor-
 kamer 'daar bezijden', waarin een ledikant
 met bed, een notebomen hoekbuffet met
 porceleinen kopjes en schoteltjes, koffiekant
 en trekpots, veertien wijnglazen, een gladhou-
 ten bureau, een Dordse kachel, een vuur-
 haard, een verlakte tafellamp en twee dito
 kandelaars, enig koper speelgoed, zes zilve-
 ren lepels, zes dito vorken, een pijpenla en
 theestoof enz. enz. Gelet op de kachel en
 vuurhaard is het mogelijk dat deze voor-
 kamer als wintervertrek dienst deed.

Verder noemt de lijst: de kelder, een kelder-
 kamertje, een meidenkamertje, een kamertje
 boven de keuken, de zolder en een kamertje
 op de zolder.

In deze ruimten werpen we een vluchtige
 blik:

In de kelder bevonden zich: een vleeskuip,
 twee tobbetjes, vier vaatjes, een koperen
 kastrol, deksel en pofferpan, ketels, schalen,
 potten en pannen.

In het kelderkamertje o.a.: twee tafeltjes,

vier stoelen met matten zittingen.

In het meidenkamertje: een bed, peluw en kussen, een koffiemolen, gordijnen en heel opvallend: een partij boeken, een manshoed en een gouden visvijvertje.

In het kamertje boven de keuken: vijf stoelen, een opslaand tafeltje, twee bedden en twee paar bedsteegordijntjes.

Op zolder: kisten, dekens, klerenbakken, matten, een wieg en vuurmand en een mangel.

In een kamertje op zolder: een kabinet waarin gordijnen, tafellakens en servetten en: een mahoniehouten tafeltje, zes stoelen, een waterpot, lampetkan en kom, een bed met toebehoren, een Dordse bijbel op eenen voet en een eikenhouten boogkabinet.

Johannes Lucas Mulder, die volgens de inhoud van de kast met mansklederen voornamelijk in het zwart gekleed ging (zwart zijden vest, zwarte broek, zwarte rok en mantel), had op 31 juli 1826 nog ruim tweehonderd gulden schoolgeld te vorderen van zestien ouders. Bovendien was hij in het bezit van effecten ter waarde van f 3637,50. In zijn tweede huwelijk kreeg hij drie kinderen, van wie er een de voornamen droeg David Petrus, dezelfde als die van de heer D.P. Janssen, die zo vriendelijk was aan de hand van oude papieren ons rond te leiden in het kostershuis, de woning van zijn voorouders.

Dick Dekker

DE DUITSE ORDE (2)

DE EIGENDOMMEN VAN DE DUITSE ORDE IN MAARSSSEN

Na het inleidende artikel in het vorige nummer wil de werkgroep paleografie de resultaten van hun onderzoek in het archief van de Duitse Orde in een aantal publicaties vastleggen. De bronnen voor dit artikel zijn:

- a. de charters, waarin het kopen en verkopen, het pachten en verpachten staat beschreven. Zij bevatten de namen van eigenaars en pachters, de verkoop- en pacht-sommen, de betalingsregelingen en verder alle rechten en plichten van beide partijen. In een aantal gevallen zaten de zegels van bovengenoemden nog aan deze charters vast.
- b. de pachtboeken van de Duitse Orde, waarin de betalingen per jaar werden bijgehouden, soms met aantekeningen, die weer nieuwe aanwijzingen bevatten. Ook vonden we tekeningen en wel van handjes met een uitgestrekte wijsvinger, die waren geplaatst bij achterstallige betalingen.

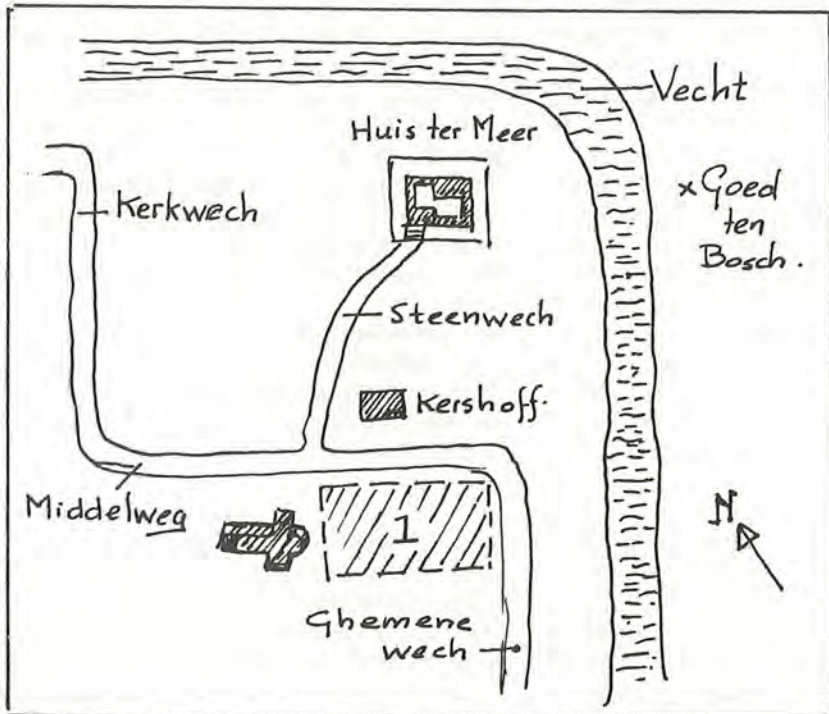
Het totaal aantal gevonden stukken grond bedraagt 18. De volgorde van behandeling is: Maarssen, Maarsseveen, Maarssenbroek en onbekend.

EIGENDOM I

De omschrijving van de ligging luidt: *'gelegen tot Mairsen bij der kercken, streckende vanden lande dat Johan vanden Meer is geweest, in die Vechte, dair aen die oistzijde naist gelegen is die Vecht ende aen die westzijde erve, dat toebehoirt den gashuijse van Mairsen.'* Anders gezegd, het is het stuk grond rondom het Huis ter Meer, dat tot 1522 in handen was van de familie Van Amerongen. De laatste eigenaresse - Maria van Amerongen - verkocht in 1522 grond en huis aan de Duitse Orde. Naast twee koopakten, een uit Utrecht en een uit Brugge, is ook een akte gevonden waarin het leenrecht werd overgedragen. Behalve het Huis worden op deze grond ook een boerderij - de Kershoff - en een boomgaard beschreven. Daarnaast stonden er wilgen en essen, die toen al regelmatig werden geknot.

Twee jaar later komt de landkommandeur van de Duitse Orde op het Huis wonen en verandert de naam in Zuilenburg (ook wel Zuilenstein). Hij huurt stukken land erbij, o.a. nr. 1 in figuur 1, maar ook in de Neermaatse Polder.

De namen van de wegen zijn allemaal in de charters teruggevonden. Al spoedig vonden we dat de landkommandeur de boerderij en

de boomgaard verhuurde aan derden, zo in 1526 aan Henrick van Heusden, die van 1481 tot 1540 Heer van Maarssenbroek is geweest. Hijzelf laat het werk echter verrichten door ene Dirck Berentsz, die we later nog enige malen zullen tegenkomen. In 1531 wordt de boerderij aangeduid als *'dair het huijs mytten berch placht the staen.'* Met *'berch'* wordt hier ongetwijfeld de hooiberg bedoeld.

Na Hendrik van Heusden wordt Cornelis Gijsbertsz huurder (1536) en zijn naam zijn we al eerder tegengekomen, namelijk in jaargang 2, blz. 59 als eigenaar van een brouwerij in het dorp, waarbij tevens een rosmolen aanwezig was (ook: huisgeldlijst van 1525). De pacht voor Cornelis bedroeg 8 oude schilden en 3 kapoenen (= gecastreerde hanen), vanaf 1547 zijn dat 18 Carolus guldens en 3 kapoenen. (Voor munten zie verderop). In het jaar 1524 verkrijgt de Duitse Orde ook de zeggenschap over de kerk van Maarssen met o.a. het recht tot benoeming van de pastoor. Zij benoemen inderdaad in datzelfde jaar Cornelis Adamsz - Heer Cornelis - tot pastoor. Zijn voorganger Heer Gerrit wordt

afgezet. Omdat de kerk zelf ook al gronden bezat, o.a. in de Gouden Hoef, neemt het bezit van de Orde hierdoor toe.

In 1546 verkoopt de laatste in Maarssen wonende landkommandeur Albert van Egmond van Meeresteijn het Huis ter Meer en de grond eromheen aan Anthonij van Meerten van Essesteijn, die al eigenaar van het Goed ten Bosch was en bovendien Heer van Maarssenbroek, voor de prijs van: *'3027 ponden van XL groten Vlaems het pond gerekent'* (een *'groot'* is een munteenheid), maar meubels en verdere huisraad, alsmede de zwanen die bij het huis horen, zijn niet bij de prijs inbegrepen.

Slechts 24 jaar is het Huis ter Meer met omliggende grond dus in het bezit van de Duitse Orde geweest.

EIGENDOMMEN 2 en 3

Daar de kerkelijke goederen in 1524 vervielen aan de Duitse Orde vanwege de *'incorporatie'* (=inlijving, opneming) van de kerke van *Mairsen'*, kwamen die gronden voor pacht in aanmerking. Een deel van die gronden was gelegen tussen de Vecht en de Diependaalse

Dijk (ook Diependaalse Tiendweg geheten), de zogenaamde Gouden Hoef. Op de kaart van Maarssen kijkend zien we dat dit deel wel iets weg heeft van een hoef, maar aan de andere kant kan hier ook bedoeld zijn de landmaat 'hoef'.

Er zijn slechts twee charters gevonden, beide daterend uit 1550. Op de ene ontvangt Dirck Jansz een stuk grond ter grootte van 3 morgen in eeuwige erfpacht. Het is geen aaneengesloten gebied, want 3 hont wordt genoemd de Raidsacker (waar nu Raadhoven staat), 10 hont genaamd de Kalckhofstede (zie ook jaargang 10, blz. 65) en 5 hont zijn gelegen Op den Diepe Dael. Daar vlak bij ontvangt Cornelis Jansz (broers?) 4 morgen in eeuwige erfpacht.

Het meest opmerkelijke bij deze twee pachtters is de pachtsom, die zij moesten betalen. Naast de somma van 31 resp. 60 Carolus guldens bestond het restant uit: een brood suiker van 7 pond, een half pond gember, een kwart pond kaneel, een kwart pond

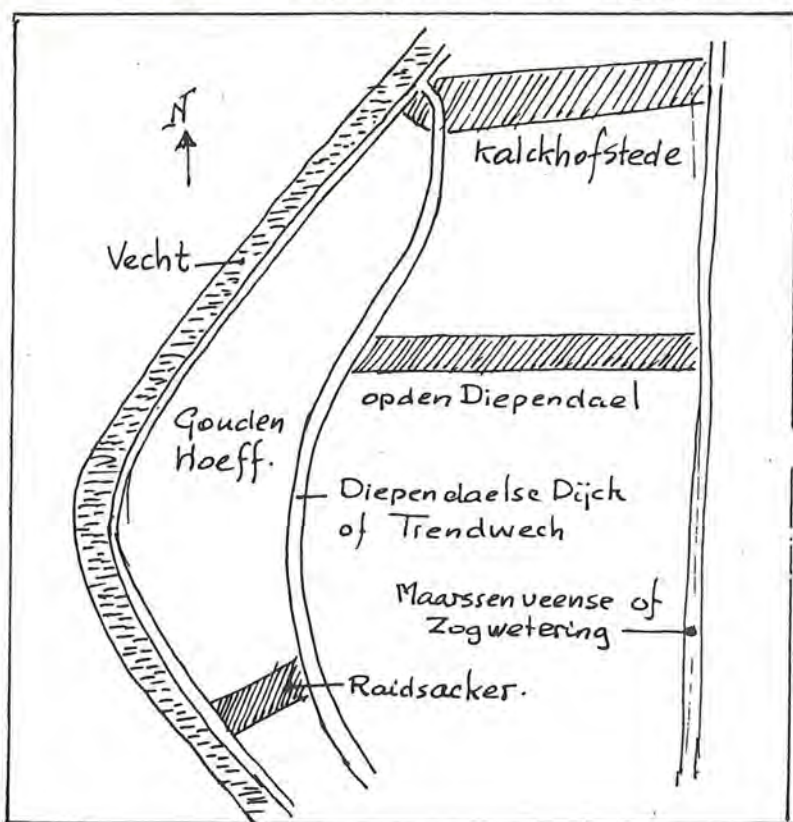
nagelen en een kwart pond muskaat. Voorwaar een niet goedkope betaling in natura. Specerijen kwamen via Lissabon naar Antwerpen en Amsterdam. Het kan bijna niet anders of de beide Janszonen zijn handelaars geweest, die vermoedelijk georiënteerd waren op Amsterdam. De stukken land, die zij hier pachtten, moeten we misschien wel zien als geldbelegging en dan zijn zij de kooplieden uit de Gouden Eeuw een honderd jaar voor.

Hun betalingen zijn niet aangetekend in de pachtboeken van de Duitse Orde, zij zullen de pastoor, als eigenaar van de grond - volgens het charter -, wel rechtstreeks hebben betaald.

EIGENDOMMEN 4 en 5

Deze zijn gelegen 'in die Mate, streckende vant Hogelant tot de Stadwetering, waert t Convent vande Dael (=Mariëndael) naast ghelant is.'

Nu kennen we in Maarssen nog steeds een Hoge en Neermaatse Polder, gelegen tussen

Eigendom 2

het kanaal en de Vecht, ten noorden van de Zeilweg, terwijl de Stadwetering naast die Zeilweg liep (Jrg. 11, blz. 10 kaart 1). Het is nog niet achterhaald hoe deze wetering verder liep, zeer waarschijnlijk boog hij noordwaarts af, want een latere omschrijving luidt: *'van de Stadwetering tot opt Slijck'*. Daar het slechts om 4 morgen (=3,4 ha) ging, kan het nooit van de Zeilweg tot aan het Slijk hebben gelegen.

In 1518 komt eerst het zesde deel van vier morgen via Herman Sweersz van Zuijlen aan de Duitse Orde. De landkommandeur neemt dit in 1524 over van de schout Hermen Jansz

Pas in 1533 komen de ontbrekende vijf zesde morgen erbij, maar de pacht van dat zesde deel wordt niet betaald aan de Heer *'camerling'* (letterlijk: schatbewaarder), doch eerst aan E. van Ijsendoorn en later aan diens opvolger de Heer van Sterkenburch. Naast een bedrag aan geld worden ook steeds vier kapoenen gevraagd. De laatste betaling is in 1584 gevonden.

EIGENDOMMEN 6 en 7

Op het Slijk of vlak daarbij bezat Gijsbert van der A in 1511 een huis (huisgeldlijst). In 1522 krijgt hij daarbij vier morgen *'sijn leven lanck'*. De omschrijving van de grenzen luidt: *'van de Vecht tot aen die Mate, de erven van Jan Pauwelsz boven en t Brigittenklooster beneden naest ghelant.'* Na 1526 verhuurt hij dit land aan Dirck Berentsz, die onder 1 ook al is genoemd. Naast Gijsbert van der A, vanaf 1538 Willem van der A *'zijn heerlick goet'*, krijgt de steenbakker Jan Claesz 4 morgen in erfpacht. Hij betaalt 32 Carolus guldens en 1500 stenen per jaar. Dat hij steenbakker is, blijkt ook uit de mededeling van 1542: *'vier morgen om daeruijt te tijchgelen'* (een tiggel is een steen) en bovendien verhuurt hij in 1547 een *'panhuijs met zoveel eerden als hij mijt een vorme vormen mach'*. De laatst genoteerde betaling dateert van 1549.

EIGENDOMMEN 8, 9 en 10

Deze drie stukjes land liggen alle in Maarsseveen. Slechts een krijgt de aanduiding mee *'gelegen van de Oude Wech tot de Oude Dijk'*. De pachtijd van nr. 8 loopt van 1371 tot 1379

en er werd betaald met libras en hoeven. Libras is het Latijnse woord voor pond en werd afgekort als £, nu nog het teken voor het Engelse Pond.

Nr. 9 is van 1526 tot 1566 genoteerd en van nr. 10 is slechts één melding gevonden en wel in 1566.

EIGENDOMMEN 11, 12, 13, 14 en 15

Al deze nummers bevinden zich in Maarssebroek. Twee ervan behoren aan Jan Jansz van der Meer, maar dit is waarschijnlijk geen nakomeling van de Maarssense kasteelheer met die naam, omdat in een groot aantal gevallen de naam als Van der Meeren werd geschreven. Hij bezit, zoals gezegd, twee stukken grond, waarvan het eerste - acht morgen - in 1501 in zijn bezit komt via zijn nicht Alijd van Zuijlen. Het kost hem zeven gouden guldens per jaar. Vreemd is het dat zijn vrouw na zijn dood in 1535 voor ditzelfde stuk dertien gouden guldens moet gaan betalen. Het stuk grond verdwijnt na dit jaar uit de boeken.

Het tweede stuk is zes morgen groot en daarvan is de helft van zijn broer Gerijdt Jansz (Hier geen enkele maal een achternaam van gevonden). Ook hier vinden we na 1535 zijn weduwe genoemd en na haar dood zijn kinderen als pachters.

Stuk 13 behoort aan Claes uuter Coeken (ook Koken), pachter van 1366 tot 1391. Hij overlijdt namelijk in dat jaar en zijn weduwe Lutgart - hertrouwt met Peter Koel, die de pacht overneemt. Pachtsom: 25 libras en 8 plakken te betalen aan de *'stafnaer'*. Wanneer Peter overlijdt in 1403 is er enige verwarring in de boeken te bespeuren. Eerst wordt de naam van Jonfrou Fije van den Haer opgeschreven, met daarbij de aantekening *'ende die (=de 4 morgen) brocht her bernijer (=opzichter) van Obbuieren ten oirden'*. Haar naam is echter weer doorgehaald en vervangen door ene Dijrc Aernts. Waarschijnlijk is de *'Jonfrou'* op een verkeerde plaats neergezet, anders zou door de naam *'Obbuieren'* de ligging van dit stuk grond min of meer bepaald zijn geweest als het latere Op Buren tenminste genoemd is naar een oude veldnaam. Stukje 14 is maar eenmaal genoemd, echter in zoverre bijzonder omdat er ook sprake is

van een huis. Dat komt in de boeken zeer weinig voor.

Stukje 15 tenslotte laat ons de langste lijst van pachters zien, namelijk van 1366 tot 1572. De strook land is gelegen tussen de Maarssebroeksedijk en de landscheiding (met Vleuten), die ook Ordenair of Oudenaerskade heette. Ten zuiden ervan ligt stukje 12 en ten noorden heeft het kapittel van St. Jan uit Utrecht zijn bezittingen liggen.

Vooraf bij zo'n lange periode van iets meer dan tweehonderd jaar is het leuk om te zien dat de muntsoorten, waarmee de pacht werd betaald, wisselen. Na de libras, die blijkens de gegevens werden onderverdeeld in hoeven en plakken (= de latere duit en stuiver) en in 1403 verdwijnt, zijn het de oude schilden waarmee wordt betaald. Van oorsprong was dit een gouden Franse munt, ingevoerd in 1377, maar in allerlei varianten nagebootst. Vandaar dat voorvoegsel 'oude' om zeker te zijn met de originele munten betaald te worden. Rond 1520 verschijnt de Carolus gulden, een gouden muntstuk, genoemd naar Karel V, waarvan in 1540 ook een zilveren munt het levenslicht aanschouwt. Bedoelde men nu de eerste munt, dan spraken men van goudgulden.

Een aantal aantekeningen, gemaakt in de pachtboeken bij dit stuk grond, vermeldten o.a.:

- in 1474 betaalt Jacob van der Meer vier oude schilden voor 'ongelt (=belasting) op den lecken dijk tot sijn huys vande Vecht totten Hinderham'. Jacob woonde dus niet in Maarssenbroek zelf. De Hinderham, een dam in de Vecht tussen Nichtevecht en Weesp, moest het water van de Zuiderzee verhinderen te ver de Vecht in te stromen.

- Dirck van Loenersloet, die in 1511 en 1514 op de huisgeldlijsten voorkomt als eigenaar van een boerderij in Maarssenbroek, betaalt voor 'thijns (=tiende) ongeld, half vrijgelt van molengeld en een halve stuiver van Vechtgeld op den Hinderham'. Later zakt zijn pacht, omdat 'het land onbegraven ende de dijk gekuert was'. Onbegraven is hier: niet afgegraven en gekuert=gekeurd, blijkbaar was de dijk goedgekeurd zodat dijkgeld voorlopig niet werd geheven.

- In 1523 wordt de helft van dit land overgedaan aan de 'kastelijn van Zuilenburg' (kaste-

lijn=kasteelheer) en zo komen we in 1531 opnieuw Dirck Berentz tegen, maar nu als pachter. Dezelfde Dirck ontvangt samen met zijn zuster Stijne een jaar later een aanstelling als huisbewaarder van Zuilenburg. (Waarover in een later artikel meer).

- Ook hier vinden we de kapoenen weer terug als deel van de pachtsom, doch pas na 1536.

EIGENDOMMEN 16, 17 en 18

Van deze stukjes grond wordt niet verteld, waar ze waren gelegen. Het is zelfs mogelijk, dat zij in een van bovengenoemde eigendommen moeten of kunnen worden ingevoegd. Door het ontbreken van omschrijvingen is dit echter niet mogelijk.

Stukje 18 komt in 1515 in erfpacht bij Splinter van Nijenrode, die daarbij ook een schuithuis, twee schuiten, huisraad en inboedel krijgt. Het is bijna zeker dezelfde Splinter, die in 1519 de eerste steen legde voor een vergroting van de kerk van Maarssen. De grond wordt verhuurd aan Henrick Knijff, een brouwer uit Utrecht, wiens broer bezittingen had in Maarsseveen en een rol heeft gespeeld bij de grensgeschillen tussen Tienhoven en Maarsseveen.

Tenslotte nog één opmerking over de betaaldagen. In nagenoeg alle overeenkomsten mocht de pacht in twee keer worden betaald en in bijna alle gevallen ook op dezelfde dagen, te weten 'de ene helft op sinte Martinis misse (=11/11) inden winter ende de ander helft tot sinte peters misse ad cathedram (=22/2)'. Waarom deze twee data? Wij weten het niet. Een veronderstelling is dat er dan in het dorp iets bijzonders aan de hand was waar iedereen naar toe kwam, te denken valt aan een jaarmarkt of iets dergelijks, waarbij dan meteen de pachtsommen konden worden betaald. Het blijft echter bij een gissen.

Tot zover een samenvatting van ons onderzoek. Uiteraard hebben we niet alle gevonden namen en jaartallen vermeld, dat zou een lange en niet interessante rij zijn geworden. Maar alle gegevens worden bewaard en zijn bij de leden van de werkgroep paleografie ter inzage.

Namens de werkgroep,
Jan Witte.

BRINKHOF

AANNEMINGSBEDRIJF

MACHINEKADE 6, MAARSSSEN

TELEFOON

61456

voor:
HUIZEN, FLATS, BUNGALOWS
en **BOERDERIJEN**

de
vecht
streek

voor:
ALLE SOORTEN VERZEKERINGEN

UW MAKELAAR ★

UW ASSURANTIE ADVISEUR ★

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 21-a, tel.: 03465-64644
Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67791

In het pand waar nu Café Ome Klaas zijn klanten een gastvrij onthaal bezorgt is al sinds 1780 een horeca-bedrijf gevestigd. In die tijd nog een herberg. Maar steeds stond en staat nog een goede dienstverlening aan de klant voorop.

Wij verzorgen uw koud buffet, fondue en barbecue op uw personeelsavonden, verjaardagspartij of huwelijksfeest wilt u liever de gewone Hollandse pot, ook dat kan. Er is accommodatie voor circa 60 personen. Een partijtje biljart? Kom rustig eens binnen en misschien wordt u wel lid van de bij ons spelende biljartvereniging.

U kunt altijd reserveren! in

CAFÉ OME KLAAS

**Op de Lange Gracht 43 in Maarssen
of telefonisch 03465-61409 of 62019**